

**Lohjan esiopetuksen
opetussuunnitelma 2023**

Nimi	Lohjan esiopetuksen opetussuunnitelma 2023
Kunta	Lohja
Hyväksymispäivämäärä	8.8.2023
Pdf luotu	11.8.2023

SISÄLTÖ

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma.	1
1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen.	1
1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut.	3
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	5
2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	5
2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	6
2.3. Arvoperusta.	7
2.4. Oppimiskäsitys.	8
2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.	8
2.6. Paikallisesti päätettävät asiat.	10
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	13
3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet.	13
3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa.	14
3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	15
3.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	16
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet.	19
4.1. Monipuoliset työtavat.	19
4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	19
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet.	20
4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.	29
4.5. Paikallisesti päätettävät asiat.	31
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	41
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	41
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	42
5.3. Yleinen tuki.	42
5.4. Tehostettu tuki.	42
5.5. Erityinen tuki.	44
5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	48
5.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	49
6. Opiskeluhoolto.	57
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.	57
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus.	59

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain¹ mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys², jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus³.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä opiskeluhuollonkeskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista.⁴ Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään perusteissa opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaista ilmaisua opiskeluhoito.

1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä⁵. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, opiskeluhuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- mahdollinen varhaiskasvatuksen suunnitelma
- perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma

1 Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus (422/2012) 13§

2 Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus (422/2012) 13§

3 Valtioneuvoston asetus (422/2012)

4 Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

5 Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

- lastensuojelulain⁶ mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- yhdenvertaisuuslain⁷ mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma
- mahdollinen kestävä kehityksen tai kulttuurikasvatuksen suunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- tasa-arvolain⁸ mukainen tasa-arvosuunnitelma.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy⁹ opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten. Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille opetuksen järjestäjän esiopetuksen yksiköille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä yksikkökohtaisia osia sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Opetuksen järjestäjät voivat myös sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä opetussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia¹⁰ esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin esiopetuksen yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä¹¹. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki¹² velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on perusopetuslain¹³ turvaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat¹⁴ laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus¹⁵ on esiopetuksen laadun kehittäminen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan vuosittaisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja siihen perustuvaa kehittämistä. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

6 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

7 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6§

8 Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

9 Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

10 Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

11 Perusopetuslaki 47a (1267/2013); YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

12 Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

13 Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

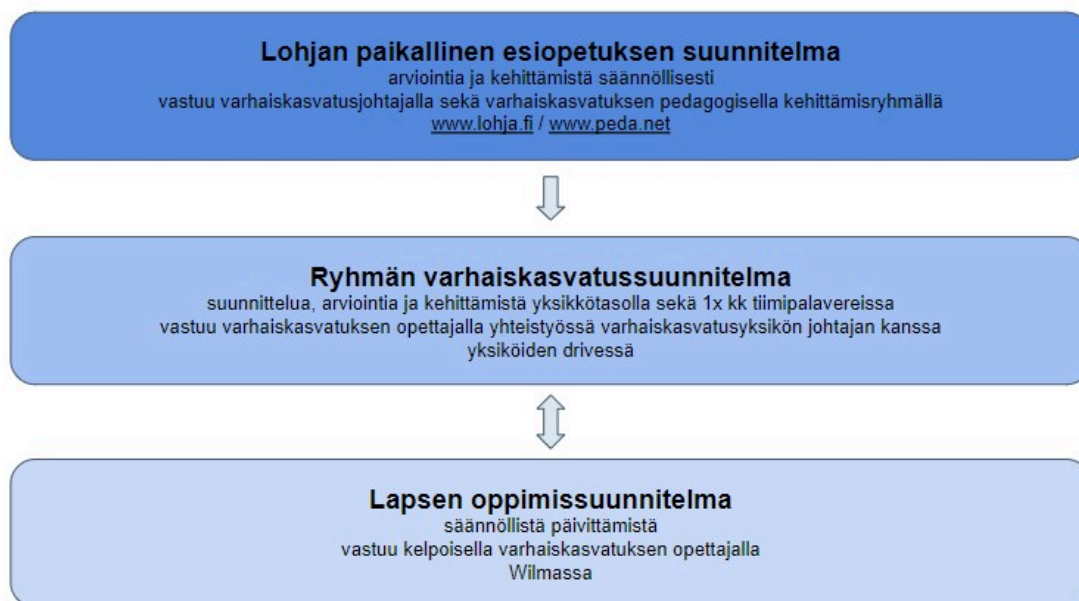
14 Perusopetuslaki 16 a ja 17a (642/2010)

15 Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut

LOHJALLA

Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma luo yhteisen perustan esiopetusryhmien varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen ja suunnan päivittäiseen esiopetuksen toteuttamiseen. Paikallisen suunnitelman lisäksi Lohjalla ovat käytössä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma (jatkossa käytämme lyhennettä ryhmän vasu) sekä lasten oppimissuunnitelmat (leops). Tavoitteena on varmistaa tasa-arvoinen ja laadukas esiopetus osana oppimisen polkua 6-vuotiaille lapsille. Lisäksi esiopetukseen ovat oikeutettuja pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat 5-vuotiaat sekä perusopetuksessa vuotta säädettyä myöhemmin aloittavat 7-vuotiaat.

Lohjan suunnitelmat

Paikallinen suunnitelma liittyy esiopetuksen toiminnan kunnan monialaiseen toimintaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi ja on esiopetuspaikoille velvoittava. Laadinnassa tärkeitä näkökohtia paikallisella tasolla ovat kaksikielisyys sekä kasvun ja oppimisen jatkumon turvaaminen. Paikallinen suunnitelma on päivittyvä ja täydentyvä asiakirja, se laaditaan suomen- ja ruotsinkielisenä jatkumona varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja sen hyväksyy Sivistyslautakunta. Lohjan paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman on laatinut [varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittämisryhmä](#). Ryhmällä on myös vastuu suunnitelman toteutumisen arvioinnista ja kehittämisestä.

Esiopetus varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen siltanrakentajana vaatii tiivistä yhteistyötä sekä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen että perusopetuksen henkilöstön kanssa lasten oppimisen yhtenäisen polun turvaamiseksi. Tässä hyödynnetään sekä alueellisia että yksikkökohtaisia moniammatillisia hyvinvointiryhmiä sekä yhteisöllistä opiskeluhuoltoa. Lohjalla on käytössä jokaisesta lapsesta täytettävä neuvolayhteistyölomake "[Lapsi varhaiskasvatuksessa](#)" vuosittain 3-6-vuotiaille. Nämä tiedot käydään keskustellen huoltajan kanssa läpi ja lähetetään neuvolaan terveydenhoitajan omien havaintojen ja tutkimusten tueksi. Lomakkeen tietoja ja neuvolan palautetta terveystarkastuksesta hyödynnetään suunniteltaessa toimintaa lapsen tarpeita vastaavaksi.

Esiopetusryhmät kirjaavat ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman. Tähän suunnitelmaan kirjataan yksikön toiminta-ajatus, arvot sekä painopisteet yhteisen keskustelun perusteella, tiimisopimus koskien vastuita, vahvuuksia ja sovittuja toimintatapoja ryhmässä sekä lasten oppimissuunnitelmista nousevia asioita. Suunnitelmaa päivitetään ja sen toteutumista arvioidaan toimintavuoden aikana säännöllisesti. Suunnitelman laatimisesta vastaa ryhmän

varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatussyksikön johtaja vastaa, että ryhmien vasut päivittyvät arjessa ryhmän lasten tarpeiden mukaisesti. Suunnitelmat kirjataan sähköisesti kaupungin salasanalla suojattuun pilvipalveluun.

Lohjan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma on henkilöstölle velvoittava ja arjessa käytännön toimintaa ohjaava käsikirja. Suunnitelmaan on kirjattu Lohjalla yhteisesti noudatettaviksi sovitut linjaukset, toimintatavat ja painopisteet sekä paikalliset käytänteet. Suunnitelma on julkaistu sähköisesti ePerusteet-palvelussa ja se on luettavissa sekä Lohjan kaupungin verkkosivuilla että peda.net-sivustolla. Tämän lisäksi siitä annetaan tietoa huoltajille ja yhteistyökumppaneille mm. vanhempainilloissa, esiopetuspaikan verkkosivuilla, alueellisesti hyvinvointiryhmiä hyödyntäen. Esiopetuspaikat vastaavat siitä, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua yksikkö- ja ryhmätasolla suunnitteluun sekä arviointiin. Osallisuuden mahdollistamiseksi huoltajille käytetään tarvittaessa tulkkipalveluita.

Esiopetuksen opetussuunnitelmaa täydentäviä asiakirjoja ovat

- Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelma
- Esiopetuksen ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma (ryhmän vasu)
- Lohjan varhaiskasvatussuunnitelma
- Lohjan perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma esiopetuksessa
- Lohjan perusopetuksen opetussuunnitelma
- Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Esi- ja perusopetuksen kuntatasoinen opiskeluhoitosuunnitelma
- Turvallisen ja hyvinvoivan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käsikirja Lohjalla (Tasa-arvotyön ja yhdenvertaisuuden edistämisen suunnitelma / Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan vastaisen työn suunnitelma)
- Ympäristöohjelma
- Digiagenda
- Kulttuuripolku
- Kirjastopolkua pitkin - Kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelma
- Pelastus- / turvallisuussuunnitelma

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki¹⁶, tasa-arvolaki¹⁷, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus¹⁸ ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus¹⁹. Suomen perustuslain²⁰ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta²¹. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan²². Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta²³. Tästä määrätään tarkemmin luvussa Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet – Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta

16 Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

17 Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

18 Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

19 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

20 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom.

21 Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

22 Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

23 Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa²⁴.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia²⁵. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta²⁶. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoolto ovat maksuttomia²⁷. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön²⁸. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain²⁹ mukaisia kasvatuskeskusteluja ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä osiossa Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa

24 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §

25 Perusopetusasetus (852/1998) 3 § 2 mom.

26 Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

27 Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

28 Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

29 Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen³⁰ mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen³¹ piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu³² kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3. Arvoperusta

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan,

30 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 5§

31 Perusopetuslaki 16 a§ 1 mom. (628/1998)

32 Perusopetuslaki 35 § (1040/2014)

käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunteita ja kauneudentajuun.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta³³.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden³⁴ periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

2.4. Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatusta ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen³⁵ periaatteelle tarkastella opetusta

33 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

34 Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

35 Valtioneuvoston asetus (422/2012) ja OKM muistio 28.6.2012

kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteinä ovat kestäväen elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyden ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestäväen elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestäväen elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytyksensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläytytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloroja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin³⁶ kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

2.6. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

³⁶ YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksessa noudatetaan koulujen työ- ja loma-aikoja. Esiopetukseen ilmoittaudutaan sähköisen järjestelmän kautta ja päätös paikasta lähetetään huoltajille ensisijaisesti sähköisesti. Huoltaja ilmoittaa lapsensa poissaoloista lapsen ryhmään tai Wilmaan varhaiskasvatuksen opettajan järjestelmään vietäväksi. Yli kolmen (3) päivän vapautuksesta päättää varhaiskasvatustyöryhmän johtaja huoltajan kirjallisen hakemuksen pohjalta. Koulujen syys-, joulu- ja talvilomalla esiopetusta ei järjestetä. Esiopetusta annetaan kasvatus- ja opetuslautakunnan vahvistamina päivinä 4 h/päivä vähintään 700 h vuodessa. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten esiopetuksesta vastaa asuinkuntana Lohja. Lohjalla esiopetuksen järjestämisvastuu on varhaiskasvatuksella. Tavoitteena on järjestää esiopetus koulujen yhteydessä. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään luontevana jatkumona lapsen esiopetuspäivälle. Vuorohoitoa tarvitsevien lasten esiopetus järjestetään keskitetysti perheiden kanssa sovitulla tavalla huomioiden lasten vaihtelevat varhaiskasvatuksen tarpeet. Lohjan kaupungin järjestämän esiopetuksen lisäksi esiopetusta tarjoavat yksityiset palveluntuottajat päiväkotien yhteydessä. Esiopetus järjestetään inklusiivisesti, jokaiselle esiopetukseen oikeutetulle ja velvoitetulle lapselle yhteisenä. Esiopetuksen oppimisympäristö tukee jokaisen lapsen oppimista yksilölliset tarpeet huomioiden.

Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Jokaisen esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen edistymistä seurataan säännöllisesti. Kullekin lapselle laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa oppimissuunnitelma Wilmaan, tehostettua tukea saavalle lapselle tehostetun tuen oppimissuunnitelma ja erityistä tukea saavalle lapselle henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Lapselle laaditut pedagogiset asiakirjat siirtyvät Wilmassa lapsen siirtyessä kouluun. Mikäli lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen esiopetuksen lisäksi, sisältyy suunnitelma varhaiskasvatuksesta yllä mainittuihin suunnitelmiin. Lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet selvitetään haastattelemalla ja havainnoimalla lasta ryhmän jäsenenä ja ne kirjataan suunnitelmaan. Lapsen toimintaa dokumentoidaan monipuolisesti mm. lapsen sähköiseen kasvuun kansioon (alustana peda.net) ja oppimissuunnitelma rakennetaan havaintojen, dokumenttien ja huoltajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan toiminnan tavoitteet ja pedagogiset ratkaisut lapsen oppimisen ja kasvuun tukemiseksi. Suunnitelmaa päivitetään ja sen toteutumista arvioidaan toimintavuoden aikana säännöllisesti. Siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huomioidaan mahdollinen lapselle laadittu varhaiskasvatuksen suunnitelma oppimisen jatkumon turvaamiseksi ja varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy Wilmassa. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman siirtymisestä perusopetukseen huolehditaan ja kirjataan "Esiopetuksen siirtolomake".

Arvoperusta

Esiopetuksessa vahvistetaan lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimiskokemusten ja positiivisen vuorovaikutuksen avulla. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevissa ja oppimisympäristöönsä liittyvissä asioissa, arvioida omaa oppimistaan ja antaa palautetta. Leikillä on keskeinen merkitys esiopetuksen toiminnassa. Ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjataan toimintamallit lasten mielipiteiden kuulemiseksi ja lasten osallistamiseksi toiminnan suunnitteluun. Yhteistyössä huoltajien kanssa huomioidaan erilaiset perheet ja perheiden kulttuurinen tausta. Yhteistyö huoltajien kanssa perustuu luottamukseen ja kunnioitukseen noudattaen kasvatuskumppanuuden periaatteita. Huoltajien tietoa lapsestaan hyödynnetään lapsen yksilöllisen oppimissuunnitelman laatimisessa kullekin lapselle ominaisten oppimistapojen löytämiseksi. Lohjan kaupungille ja opetustoimeen on laadittu ympäristöohjelma. Esiopetuksessa toimitaan kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Esiopetusyksiköt laativat ympäristösuunnitelman yhteistyössä alueella siten, että suunnitelmat muodostavat jatkumon varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Oppimiskäsitys

Esiopetus on lapsilähtöistä. Lähtökohtana on lapsiin tutustuminen havainnoimalla lasten leikkiä, selvittämällä lasten mielenkiinnon kohteita sekä huoltajien lapsituntemusta hyödyntäen. Havaintoja ja tietoa dokumentoidaan monipuolisesti eri välineitä ja menetelmiä hyödyntäen. Lapsi nähdään aktiivisena, häntä kuunnellaan, hänen aloitteistaan kiinnostutaan ja niihin suhtaudutaan

vakavasti. Lasta ohjataan toimimaan myönteisessä vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Ristiriitatilanteiden ratkaisemista myönteisin keinoin harjoitellaan aikuisen ohjauksessa. Kasvatus ja opetus on kokonaisvaltaista ja eheyttävää, oppimiskokonaisuuksia pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla yhdistelevää. Esiopetuksen suunnittelussa hyödynnetään lasten osallisuutta, monipuolisia oppimisympäristöjä sekä yhteistyötä huoltajien kanssa siten, että lapsen päivästä muodostuu lapsen hyvinvointia ja oppimista tukeva kokonaisuus.

Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Kunta määrittelee vuosittain painopisteeksi ainakin yhden toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavan periaatteen. Laaja-alaisen osaamisen mahdolliset kuntakohtaiset painotukset kirjataan vuosittain ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin. Nämä painotukset sovitaan varhaiskasvatuksen ja *perusopetuksen* johtoryhmissä. Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen esiopetuksessa kuvataan ja arvioidaan ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmien arvioinnin yhteydessä.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan

tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä noudatetaan luvussa Oppilashuolto kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen³⁷ tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita

37 Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohdaksi on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja opiskeluhollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä opiskeluholloin järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

3.4. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Esiopetus järjestetään inklusiivisen periaatteen mukaisesti kaikille yhteisenä luontaisessa kehitysympäristössään lähiperiaatteella. Jokaiselle lapselle turvataan sopivat oppimisen haasteet. Yksilölliset tarpeet huomioidaan lapselle laadittavassa oppimissuunnitelmassa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaa myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen tietoisesti henkilöstön kesken, lasten ja aikuisten välillä sekä lasten keskinäisissä suhteissa. Yhteistyötä alkuopetuksen henkilöstön ja opiskeluhollohenkilöstön kanssa toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa tehdään yhteisöllisessä opiskeluhollossa. Lasten ja huoltajien arviointia toiminnasta sekä osallisuuden mahdollistamisesta kerätään säännöllisesti mm. päivittäisissä kohtaamisissa. Lohjan kaupungilla ja opetustoimella on omat ympäristösuunnitelmansa. Näiden pohjalta alueellisesti laaditaan ympäristösuunnitelmat, joiden toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään vuosittain.

Yksiköt kuvaavat ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmissa seuraavia asioita:

- miten myönteistä käyttäytymistä ja vuorovaikutusta tuetaan yhteistyössä huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa
- millä tavalla esiopetuksessa *toteutetaan pedagogiikkaa huomioiden ryhmän lasten etu, tarpeet, vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet*
- *miten oppimisen osa-alueet toteutuvat arjessa*
- miten lapset, huoltajat ja muut toimijat osallistetaan toimintakulttuurin kehittämiseen

Lisäksi tehdään toimipaikkakohtainen suunnitelma yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa, joka sisältää kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat (Turvallisen ja hyvinvoivan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käsikirja ohjaavana asiakirjana).

Oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Esiopetuksessa tiloja käytetään joustavasti opetuksen tavoitteiden edellyttämällä tavalla jatkumo varhaiskasvatuksesta perusopetukseen huomioiden. Uusien tilojen suunnittelussa otetaan huomioon tulevaisuuden opetuksen tarpeet. Oppimisympäristöjä laajennetaan hyödyntäen rakennettu ja luonnonmukainen ympäristö. Erityistä huomiota kiinnitetään ympäröivän luonnon hyödyntämiseen esiopetuksen toteuttamisessa ja tuetaan lasten luontaista liikkumistarvetta. Pienryhmittämistä hyödynnetään lasten oppimissuunnitelmiin kirjatut yksilölliset tarpeet huomioiden. Yhteistyö taiteen perusopetusta järjestävien tahojen kuten liikuntakeskuksen, kirjaston, museon, seurakuntien ja paikallisten järjestöjen kanssa mahdollistaa oppimisympäristöjen laajentamisen (kulttuuripolku). Esiopetuksessa TVT (tieto- ja viestintäteknologia) tukee ja edistää kasvun ja oppimisen järjestämiseen liittyviä pedagogisia teemoja ja palvelee esiopetuksen tavoitteita yhteisöllisyyttä tukien Lohjan opetustoimen Digiagendan mukaisesti. Lasten omia laitteita hyödynnetään huoltajien kanssa sovittujen periaatteiden mukaisesti, oppiminen on vuorovaikutteista ja yhdessä tutkivaa. *Oppimisympäristöt muokataan ryhmän lasten toiveet ja tarve huomioiden ja ne muuntuvat läpi toimintavuoden vastaamaan sen hetkisiä tarpeita ja lasten mielenkiinnon kohteita. Lapset ovat osallisina oppimisympäristöjen suunnittelussa, muokkaamisessa ja arvioinnissa.*

Yhteistyön tavoitteet ja käytännöt esiopetuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa ja arvioinnin käytännöt

Pedagogiikan jatkumosta ja toimintakulttuurin yhtenäisyydestä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen siirtymävaiheissa huolehditaan. Johtamisella varmistetaan yhteistyön ja yhteisöllisyyden toteutuminen ja yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen osana yhtenäistä opinpolkua. Henkilöstö tekee yhteistyötä kasvatuksen ja opetuksen järjestämisessä pedagogisen jatkumon turvaamiseksi yhteisen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin tasolla. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa / koulujen lukuvuosisuunnitelmissa kuvataan yhteistyö esiopetuksen kanssa monialaisten oppimiskokonaisuuksien osalta.

Esiopetusta toteutetaan lasten hyvinvoinnin edistämiseksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Yhteistyö perustuu luottamukseen, molemminpuoliseen kunnioitukseen, kuuntelemiseen ja perheiden erilaisten tilanteiden huomioimiseen. Yhteistyö kattaa huoltajien ja lasten osallisuuden kasvatuksen ja opetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Yhteistyötä tehdään sekä yksilö- että yhteisötasolla. Esiopetuksessa käytetään Wilmaa yhteydenpidossa huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Lapsen tullessa kunnallisesta varhaiskasvatuksesta, lähettävän ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja keskusteleo opetuksen järjestämisen kannalta olennaisista asioista huoltajien kanssa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy esiopetukseen Wilmassa. Kotoa esiopetukseen tulevien lasten aloituskeskustelusta huolehditaan ennen esiopetuksen alkua. Vastaanottava varhaiskasvatuksen opettaja kokoaa tarvittavat tiedot lapsen esiopetuksen tueksi.

Tukea saavien lasten tiedonsiirrosta ja tiedonsiirtopalavereista vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä *varhaiskasvatussyksikön* johtajan kanssa. Näiden lasten siirtopalavereissa ovat mukana varhaiskasvatuksen erityisopettajan lisäksi lähettävä ja vastaanottava taho, huoltajat sekä muut tarvittavat asiantuntijat. Vastaanottava taho laatii palaverista muistion ja vastaa sen arkistoinnista. Yhteistyötä lastenneuvolan kanssa tehdään

huoltajien luvalla. Ennen esiopetuksen alkua järjestetään lapsille ja huoltajille tutustuminen esiopetukseen.

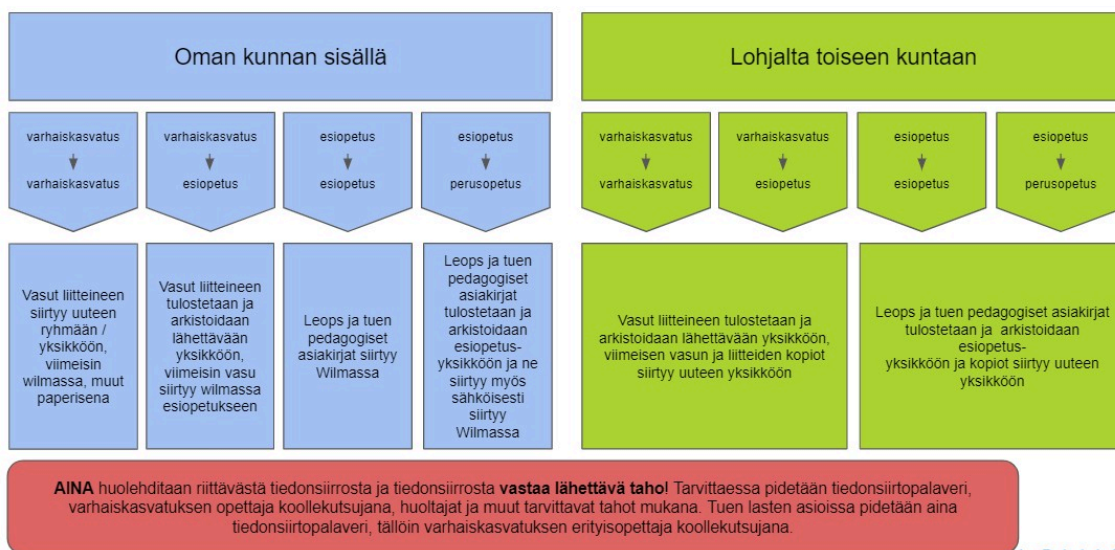
Esiopetuksesta perusopetukseen

Varhaiskasvatuksen opettajat ja alkuopetuksen opettajat tutustuvat toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä vähintään kerran lukuvuoden aikana. Rehtorit ja *varhaiskasvatusyksikön* johtajat laativat ennen toimintakauden alkua linjauksen, tavoitteet ja yhteiset käytänteet.

Esiopetusvuoden keväällä tulevan koulun luokan- tai erityisopettaja vierailee esiopetusryhmässä, jonka lapsista suurin osa siirtyy ko. kouluun. Toukokuussa järjestetään kouluun tutustuminen. Lasten esiopetuksen oppimissuunnitelma siirtyy perusopetukseen Wilmassa. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee siirtävistä tiedoista huoltajien kanssa ja he täyttävät yhteistyössä siirtolomakkeen. Siirtolomakkeeseen kirjataan myös lapsen näkemys. Syyslukukauden käynnistyttyä esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vierailee edellisen vuoden esioppilaiden luokassa.

Perusopetukseen siirryttäessä tukea saavien lasten siirtopalaverissa koollekutsujana on varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Palaverissa on mukana lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja, huoltajat, koulun edustaja (vähintään erityisopettaja), mahdollisesti lasta tutkinut psykologi, lasta kuntouttavat tahot sekä tarvittaessa iltapäivätoiminnan edustaja. Vastaanottava taho laatii palaverista muistion ja vastaa sen arkistoinnista. Lapselle laaditut pedagogiset asiakirjat siirtyvät Wilmassa.

Huoltajilla on mahdollisuus hakea lapselleen koulupäivän jälkeistä iltapäivätoimintaa ja esiopetuksen henkilöstön tehtävänä on huolehtia riittävät tiedot hakuajankohdista ja hakumenettelyistä. Tarpeen mukaan käytetään tulkkipalveluita apuna.

LOHJA
Järvikaupunki

Lohjan tiedonsiirron käytänteet

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearviointin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi³⁸ on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen³⁹ tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on,

38 Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

39 Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan⁴⁰ kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta⁴¹ lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin⁴². Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle mahdollisesti laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomion toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus⁴³. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimi, lapsen henkilötunnus sekä todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset

40 Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

41 Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

42 Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

43 Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Esiopetuksessa harjoitellaan **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempikestoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Kielen rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetuksessa kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten

kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten **suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon** kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikkiliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnustamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla **eri kieliä** yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan

lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunteiden kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdintoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttönä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunteiden kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelussa sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa

luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä teknologisia **ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömis- ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä⁴⁴. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan **vieraskielisten ja monikielisten lastenkielitaidon** sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli kunta järjestää valmistavaa⁴⁵ opetusta, voivat maahanmuuttajataustaiset lapset osallistua siihen. Jos lapsi pystyy seuraamaan esiopetusta, voi hän siirtyä esiopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen päättymistä.

Kaksikielinen esiopetus

Kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla tavanomaista esiopetusta monipuolisempaa kielikasvatusta. Opetuksessa luodaan motivoivia kielenoppimistilanteita, joilla rakennetaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä kehittää lasten kiellitietoisuutta. Lasten kaksi- tai monikielistä kieli-identiteettiä tuetaan ja heille tarjotaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua kieliä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Myös monenlaiset

44 Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

45 Perusopetuslaki 5 § 1 mom. (1707/2009) ja Perusopetusasetus 3 § 3 mom. (363/2015)

kulttuurit, joita tuodaan tietoisesti esiin ja keskusteltavaksi, kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä opetuksessa.

Suppeamman kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieltä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Kaksikielistä opetusta voidaan toteuttaa usealla tavalla. Yhteistä toteutustavoille on se, kielet eivät ole pelkästään opetuksen ja oppimisen kohteena, vaan niitä käytetään oppimiskokonaisuuksien opetuksessa ja esiopetuksen arjen toiminnassa.

Laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy esiopetuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä esiopetuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä esiopetuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa esiopetuksesta ja kestää perusopetuksen loppuun. Esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen kieli tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Esiopetus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Kielikylpyopettaja käyttää johdonmukaisesti ainoastaan kielikylpykieltä. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen monipuoliseen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Lapsia kannustetaan opetuskielisen kulttuurin lisäksi myös toisen kotimaisen kielen mukaiseen tai saamelaiseen kulttuuriin tutustumiseen. Kotimaisten kielten kielikylvyn tavoitteena on antaa lapsille valmiudet jatkaa opiskelua sekä opetuskielellä että toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Esiopetuksen ja tulevan kielikylpykoulun välisessä yhteistyössä varmistetaan, että koulussa on käytettävissä riittävästi tietoa kouluun siirtyvien lasten kielenkehityksen vaiheesta.

Muu laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat oppimiselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan opetuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Pääsääntöisesti nämä lapset ohjataan valmistavaan opetukseen, jos sellaista on saatavilla.

Kaksikielisessä esiopetuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta esiopetuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen opettajan mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin opettaja käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsia kannustetaan monipuoliseen kielenkäyttöön. Myös opetuskieliin liittyviä kulttuureita tuodaan lasten ulottuville. Tavoitteena on valmius jatkaa opiskelua molemmilla kielillä. Tavoite asettaa vaatimuksia oppimisympäristöille ja edellyttää yhteistyötä esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjän välillä lasten siirtyessä perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen esiopetus

Kielirikasteinen esiopetus

Kielirikasteisella esiopetuksella tarkoitetaan esiopetusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Kielirikasteinen esiopetus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyttä ja kulttuurien kohtaamisiksi esiin opetuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on, että lapset olisivat sekä kielen oppijoita että käyttäjiä. Tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen perusopetukseen.

4.5. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Lohjalla arviointikulttuurin kehittämisen painopisteenä on lasten osallisuuden lisääminen, myönteisyys ja kannustaminen. Arvioinnissa korostuu oppimisprosessi ja kunkin edistyminen yksilöllisissä tavoitteissa. Huoltajia tiedotetaan arviointikulttuurin kehittämiseen liittyvistä periaatteista. Lasten osallisuuden edistäminen oman oppimisensa arvioinnissa on tärkeää. Lasta tuetaan oman oppimisensa tutkimiseen monipuolisen, lapsia osallistavan dokumentoinnin avulla. Oleellista on tukea lapsen kasvua ja oppimista asettamalla lapsen yksilöllisen kasvun ja oppimisen tavoitteet lapsen oppimissuunnitelmaan siten, että oppiminen motivoi lasta ja auttaa häntä iloitsemaan edistymisestään.

Lapsi oppii ja kehittyy eri kasvuympäristöissään. Oppimisen edistymisen seuraamisessa hyödynnetään huoltajien tietoa lapsestaan, lapsen omia kokemuksia sekä esiopetuksen henkilöstön monipuolista dokumentaatiota. Lapsen oppimissuunnitelman arviointi tukee lapsen hyvinvointia ja oppimista. Yhdessä lapsen oppimissuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Lapselle laaditut yksilölliset suunnitelmat toimivat dokumentteina lapsen oppimisen edistymisestä siirtymävaiheissa huoltajien suostumuksella (tiedonsiirto siirtymävaiheissa kuvattu luvussa 3.4).

Esiopetuksen henkilöstö arvioi toimintaansa esiopetuksen laadun kehittämiseksi lasten oppimisen tarpeiden edellyttämällä tavalla jatkuvaan havainnointiin ja monipuoliseen dokumentointiin perustuen. Toimintavuoden päätteeksi hyödynnetään lapsille laadittuja yksilöllisiä suunnitelmia sekä lasten ja huoltajien palautetta. Lapsia ohjataan myös vertaisarviointiin pohtimalla yhteisten prosessien onnistumista ryhmänä. Opetussuunnitelman seuranta ja arviointi liitetään osaksi Lohjan opetustoimen arviointijärjestelmää. Yksiköt arvioivat opetussuunnitelman toteutumista ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmien arvioinnin yhteydessä hyödyntäen itsearviointia sekä lapsilta, huoltajilta että yhteistyökumppaneilta saamaansa palautetta. Lapsille annetaan esiopetuksen lukuvuoden päätteeksi todistus esiopetukseen osallistumisesta yhteisesti sovitulla todistusohjalla.

Toimintavuoden 2019-2020 aikana laadittiin kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tuella laadunhallintasuunnitelma. Arvioinnin prosessissa indikaattorien pohjalta laaditaan kriteerit, joiden avulla toimintaa arvioidaan varhaiskasvatuksen, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun ja esiopetuksen eri toimintamuodoissa ja eri tasoilla. Arviointi on pyritty viemään mahdollisimman konkreettiselle, arjen toiminnan tasolle. Varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittämissuunnitelma *valitsi* Lohjan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman painopisteiden mukaisesti sopivimmat indikaattorit ja *muodosti* niistä arvioinnin kriteerit. Arviointi *toteutui* sähköisenä kyselynä, johon tiimit *vastasivat* yhteisen keskustelun ja toiminnan pohdinnan perusteella kuukausittain.

Elokuussa 2023 Lohjalla otetaan käyttöön Karvin valmisteleva sähköinen laadunarviointijärjestelmä Valssi koskien varhaiskasvatusta sekä esiopetuksen osalta täydentävää varhaiskasvatusta. Valssi on kansallinen laadunarviointijärjestelmä, jonka tarkoituksena on tukea järjestäjiä ja palveluntuottajia heidän laadunhallinnassaan. Valssi on monipuolinen digitaalinen palvelu, jolla voidaan toteuttaa arviointitiedonkeruita, saada toimijakohtaisia arviointiraportteja, tuottaa arvioinnin toimipaikkakohtaisia yhteenvetoja sekä julkaista toimijan lakisääteisiä arviointituloksia.

Vastausten perusteella varhaiskasvatussyksikön johtaja valitsee yksikkönsä kanssa vahvuudet sekä kehittämiskohteita, jotka kirjataan sekä Valssi-arviointijärjestelmään että ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin. Arviointikyselyiden lisäksi Lohjalla arvioidaan toimintaa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä lasten oppimissuunnitelmissa. Huoltajien kanssa keskustellaan toteutuneesta toiminnasta päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa sekä sovituihin tapaamisissa. Lasten kanssa toimintaa arvioidaan yhdessä päivittäin keskustellen sekä pedagogisen dokumentoinnin avulla. Vastausten perusteella varhaiskasvatussyksikön johtaja valitsee yksikkönsä kanssa vahvuudet sekä kehittämiskohteita, jotka kirjataan sekä Valssi-arviointijärjestelmään että ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin. Arviointikyselyiden

lisäksi Lohjalla arvioidaan toimintaa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä lasten oppimissuunnitelmissa. Huoltajien kanssa keskustellaan toteutuneesta toiminnasta päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa sekä sovituisissa tapaamisissa. Lasten kanssa toimintaa arvioidaan yhdessä päivittäin keskustellen sekä pedagogisen dokumentoinnin avulla. Tarkemmin eri arvioinnin tasoista ja menetelmistä on kirjattuna alla olevassa taulukossa.

Yksilötaso (lapsen oppimissuunnitelman arviointi)

Lasten oppimissuunnitelmaprosessin toteutumista arvioidaan kuntatasoisesti sekä yksikkötasoisesti vuosittain sovitun työryhmän toimesta yksiköiden palautteen pohjalta. Oppimissuunnitelmien kirjaamisen laatua ja keskustelujen onnistumista arvioidaan sekä *varhaiskasvatusyksikön* johtajien, varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien sekä lasten ja huoltajien kanssa. Arvioinnissa huomioidaan myös lasten yksilöllisten tarpeiden ja monialaisuuden toteutuminen suunnitelmissa ja käytännössä. Lapsen oppimissuunnitelman arvioinnista esiin nousseiden asioiden pohjalta edelleen kehitetään prosessia. Arvioinnissa hyödynnetään lapsen arjen monipuolista dokumentointia mm. sähköisiin kasvun kansioihin.

- esiopetuksen toisena vuotena kaikille lapsille toteutettava matemaattisen ja kielellisen osaamisen edistymisen systemaattinen seuranta hyödyntäen käytössä Lohjalla olevia materiaaleja
- varhaiskasvatus-neuvola-yhteistyölomakkeiden hyödyntäminen
- lapsen ja huoltajien kanssa toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään lapsen kolmikantakeskusteluissa molempina toimintavuosina sekä syksyllä että keväällä

Ryhmätaso (ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ja arviointikyselyt, mm. erilaisten dokumentointien hyödyntäminen ja analysointi)

Ryhmätasolla *henkilöstö vastaa täydentävän varhaiskasvatuksen osalta arviointikyselyihin* toteutuneen toiminnan, *pohdinnan ja pedagogisen keskustelun pohjalta*. Kyselyn on tarkoitus kehittää tiimin toimintaa sekä tukea itsearvioinnissa. Arvioinnin avulla esille nousee helpommin kehittämistä ja vahvistamista vaativat asiat. *Varhaiskasvatusyksikön* johtajalla on tärkeä osuus keskustelun ylläpitäjänä ja yksikkönsä pedagogiikan kehittäjänä. Arvioinnista esille nousseet asiat, *vahvuudet ja kehittämiskohteet* kirjataan sekä *Valssi-arviointijärjestelmään* että ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan mahdollisimman konkreettisesti.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma nivoo yhteen lasten oppimissuunnitelmissa huomioitavat yksilölliset tarpeet ja yksikkö- ja kaupunkitaso strategiset varhaiskasvatuksen, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun ja esiopetuksen linjaukset. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen asioiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalaverissa ja ryhmän toimintaa mukautetaan ja kehitetään tehtyjen havaintojen ja arvioinnin pohjalta. *Varhaiskasvatusyksikön* johtaja ja alueen varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat ja tukevat ryhmän pedagogista toimintaa ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa havainnoimalla ryhmän toimintaa ja seuraamalla ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja asioita. *Varhaiskasvatusyksikön* johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät ryhmän henkilöstön kanssa keskustelua tavoitteiden toteutumisesta ja ohjaavat toimintaa tarvittaessa. Sovitut asiat kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan *kaupungin suojattuun* pilvipalveluun, jolloin ryhmän henkilöstö, *varhaiskasvatusyksikön* johtaja ja erityisopettaja pystyvät seuraamaan suunnitelmaa ajan tasaisesti.

Ryhmätason arvioinnin tavoitteena on pedagogiikan arvioinnin systemaattisuus ja tarvittavan osaamisen kehittäminen varhaiskasvatuksen laadun varmistamiseksi. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toimivuutta arvioidaan vuosittain *Varhaiskasvatuksen pedagogisen kehittämisryhmän toimesta palautteiden ja ohjaavien asiakirjojen mukaisesti*.

Yksikkötaso (yksikkökohtainen keskustelu)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma konkretisoituu yksikkötasolle ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmina. Suunnitelmiin kirjataan paikallisesti sovitut painopistealueet ja yksikön tavat toteuttaa painopisteiden, varhaiskasvatussuunnitelman, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun ja esiopetuksen tavoitteita. Suunnitelmien toteutumista arvioidaan ja suunnitelmaa tarkennetaan yksiköittäin kahdesti vuodessa. Suunnitelmien toteutumisen arvioinnissa hyödynnetään ryhmätason arviointeja, itsearviointia ja lapsen oppimissuunnitelmaprosessin arviointia. Suunnitelmissa huomioidaan myös huoltajilta tulleet toiveet ja palautteet. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma-lomaketta ja sen toimivuutta arvioidaan säännöllisesti. Tätä arviointia hyödynnetään myös yksikön hyvinvointiryhmissä.

Kaupungin taso (Laadunhallinta strategisen johtamisen tukena, paikallisen suunnitelman arviointi)

Paikallisen varhaiskasvatuksen, kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun ja esiopetuksen arviointia kehitetään laadunhallinnan ja strategisen johtamisen työvälineeksi. Valtakunnallisiin kyselyihin vastataan ja niiden tuloksia hyödynnetään toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä. Näitä käsitellään mm. varhaiskasvatuksen johtoryhmässä sekä esihenkilöpalaverissa, joiden kautta informaatio jalkautuu yksiköihin. *Valssi-arviointijärjestelmän kautta saamme kuntakohtaista arviointitietoa Lohjan varhaiskasvatuksen kehittämistä varten.*

KAUPUNGIN TASO - Lohjan paikallinen esiopetussuunnitelma

- arviointia ja kehittämistä säännöllisesti
- valtakunnallisiin kyselyihin ja arviointeihin osallistuminen
- johtoryhmä, esihenkilöt
- Lapsiystävällinen kunta

ALUETASO - Alueelliset hyvinvointiryhmät

- varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen arviointi kytkeytyy
- alueellisia kyselyitä asiakkaille ja asukkaille
- monitoimijainen yhteistyö

YKSIKÖTASO - Yksikkökohtaiset palaverit

- Valssi-arviointijärjestelmä koskien täydentävää varhaiskasvatusta
- ryhmistä nousevia asioita
- huoltajien palautteet ja toiveet
- yksikön toimintakulttuuri, arvot ja painopisteet

RYHMÄTASO - Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

- Valssi-arviointijärjestelmä koskien täydentävää varhaiskasvatusta
- lasten haastattelut, hyvinvointikyselyt
- ryhmän vasun tarkastelua, havainnointia, arviointia ja kehittämistä

YKSILÖTASO - Lapsen oppimissuunnitelma

- lapsen LEOPS-prosessin arviointia
- varhaiskasvatus-neuvola -yhteistyöomakkeiden hyödyntäminen
- lasten oppimissuunnitelmien läpikäynti
- huoltajien palaute lasten oppimissuunnitelmakeskusteluissa

Arvioinnin tasot

Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Ilmaisun monet muodot

Yleiset tavoitteet

- luovien, lapsilähtöisten prosessien toteuttaminen
- kulttuuripolkua ja ympäröivää luontoa hyödynnetään oppimisympäristöjen laajentamiseksi mahdollisuuksien mukaan
- tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään (esim. dokumentoinnissa, kuvailmaisun kehittämisessä)
- tilojen käytössä huomioidaan mahdollisuus lasten toiminnan tuotosten yhteiseen, pitkäjänteiseen tarkasteluun
- oppimisympäristöt luodaan lasten omaa aktiivisuutta, luovuutta ja yhteisöllisyyttä tukevaksi (esim. materiaalit ja välineet lasten saatavilla)
- monikulttuurisuuden tukeminen ilmaisun keinoina lapsiryhmän taustat huomioiden

Kuvallinen ajattelu ja kuvailmaisu

- esim. saksien käyttö, maalaus, savityöt, muotoilu, painanta, askartelu, perusvärit ja värien sekoitus, kierrätysmateriaalien käyttö
- esiopetusryhmät osallistuvat EskArt -tunteihin Kuvataidekoululla esiopetusvuoden aikana, työtapoja hyödynnetään esiopetuksessa edelleen

Käsityöt

- mahdollistetaan lapsen oma suunnittelu ja luovuus esim. keskustellen, piirtäen tai teknologiaa hyväksi käyttäen käsitöiden tekemisessä aikuisen tuella
- opetellaan arvostamaan omaa ja toisten työtä
- töiden esille laittaminen ja dokumentointi esim. teknologiaa hyväksi käyttäen
- menetelminä esim. puukäsitöissä naulaaminen, sahaaminen, vuoleminen, hionta, maalaus ja rakentelu mahdollisuuksien mukaan, käsitöissä erilaiset ompelutyöt, saksien käyttö

Musiikillinen toiminta

- tutustutaan ja eläydytään omaan ja muiden yhteisöjen musiikkiin loruillen, laulaen, leikkien, liikkuen, kuunnellen ja taiteillen
- soitetaan yhdessä omalla keholla sekä rytm- ja melodiasoittimilla mahdollisuuksien mukaan (esim. kapulat, rytmimunat, triangelit, marakassit, laattasoittimet, kannel)
- harjoitellaan tunnistamaan musiikista perusrytmiä sekä äänenkorkeuden ja -keston vaihtelua
- musiikkia hyödynnetään itseilmaisussa
- harjoitellaan mahdollisuuksien mukaan rentoutumista ja rauhoittumista musiikin avulla
- harjoitellaan luontevaa äänenkäyttöä
- käytetään mahdollisuuksien mukaan teknologiaa esimerkiksi äänen tallentamiseen
- oppimisympäristöjen laajentaminen (mm. yhteistyö musiikkiopiston kanssa)

Suullinen ja kehollinen ilmaisu

- keholla ja kielellä leikkiminen ja viestiminen sekä lukuinnon herättäminen mm. draaman avulla
- annetaan lapsille mahdollisuus oma-aloitteelliseen, luovaan itseilmaisuun ohjatusti ja spontaanisti
- oppimisympäristöjen laajentaminen (mm. yhteistyö kirjaston ja lastenteatterin kanssa)

Kielen rikas maailma

Esiopetusvuoden alussa tutustutaan kaikkien esiopetusikäisten lasten lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksiin ja lasten edistymistä seurataan säännöllisesti opetuksen järjestämisen tueksi.

Lasten kielellistä kehitystä, vuorovaikutustaitoja, kielellistä tietoisuutta sekä monilukutaitoa tuetaan leikinomaisesti ja toiminnallisesti mm.

- sanavaraston laajentaminen
- sanojen alku- ja loppuäänteet
- sanojen tavuttaminen esim. kehosoittimilla
- riittävyys mm. lorukorteilla, esineillä
- sanojen pituuksien vertailu esim. kuuntelemalla, mittaamalla
- äänteiden pituuksien vertailu
- kirjain-äännevastaavuus
- tutustutaan pien- ja suuraakkosiin esim. kehosta, kepeistä kirjaimia
- kirjoitus- ja lukusuunta
- sanavälit leikinomaisesti (luettelo vs. peräkkäin kirjoittaminen)
- tutustutaan lapsiryhmässä esiintyviin vieraisiin kieliin ja ilmaisuun (mm. tukiviittomat) arjen eri tilanteissa

Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksien edistämiseksi sekä monilukutaidon tukemiseksi, vrt. Digiagenda (mm. kannustetaan lapsia tutustumaan näppäimistön käyttöön monisormisesti, tuetaan kriittistä kuvalukutaitoa leikillisesti ja toiminnallisesti, erilaisia opetusohjelmia hyödyntäen)

- kuullun ymmärtämisen ja muistamisen tukeminen esim. satuja dramatisoiden ja tarinamuistelulla
- harjoitellaan tarinakerrontaa esim. kuvien avulla ja saduttamalla
- tutustutaan monipuoliseen lastenkirjallisuuteen ja tuetaan lukuintoa yhteistyössä kirjaston ja kodin kanssa lasten kiinnostuksen kohteet huomioiden
- lasten havaintomotorisia taitoja kehitetään monipuolisesti kirjoittamisen valmiuksien ja kynäotteen vahvistamiseksi

Minä ja meidän yhteisöme

Yleiset tavoitteet

- ohjataan lapsia avoimeen, pohtivaan, toista kunnioittavaan ja suvaitsevaan vuorovaikutukseen
- oppimisympäristön laajentaminen lähiympäristöön yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa hyödyntäen (kulttuuripolku, seurakunta, paikallislehti)

Historiallinen ja yhteiskunnallinen kasvatus

- tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen mediakasvatuksessa
- herätetään kiinnostusta yhteiskunnallisiin ja paikallisiin asioihin mm. tutustumalla paikallislehtiin
- hyödynnetään lapsiryhmän taustoja kulttuuriperinnön siirtämisessä mm. isovanhempien vierailut ja tarinatuokiot lapsiryhmään
- tutustutaan paikalliseen historialliseen tarjontaan esim. museovierailulla
- hyödynnetään perinneleikkejä ja juhlaperinteitä

Eettinen kasvatus

- tuetaan myönteistä vuorovaikutusta ja tunnetaitoja (mm. Fun Friends-materiaalin, Askeleittain materiaalin, Turvallisin Mieliin -materiaalin, tunnetaitokorttien, kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelman tai turvataitomateriaalin avulla)
- yhteiset säännöt ja tavat toimia

Katsomuskasvatus

- tutustutaan eri uskontoihin lapsiryhmän taustat huomioiden esim. asiantuntijoiden ja huoltajien vierailujen avulla

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Yleiset tavoitteet

- oppimiskokonaisuudessa on keskeistä tutkiva ja toiminnallinen työote ja eri aisteja hyödyntävä, dialogisuutta korostava opetus esimerkiksi projektien avulla

Matematiikka

- esiopetusvuoden alussa tutustutaan kaikkien esiopetusikäisten lasten matemaattisiin valmiuksiin ja lasten edistymistä seurataan säännöllisesti
- lasten matemaattisia valmiuksia tuetaan toiminnallisesti leikkien ja pelien avulla

Esiopetuksen matematiikan vuosisuunnitelman eri osa-alueet:

- hahmottaminen esim. hahmottaminen tilassa, ajassa, rakentelemalla, pelien ja leikkien avulla
- vertailu, luokittelu, sarjoittaminen ihmisillä, eri materiaaleilla, välineillä, peleillä, leikeillä
- lukujonotaidot alueella 0-20 esim. liikkumalla, kehosoittimilla, peleillä, leikeillä
- lukumäärät ympäristössä, leikeissä, peleissä, lukumäärien laskeminen eri materiaaleilla ja välineillä
- mittaaminen vertailemalla, esim. vertaillaan lasten pituuksia, eri esineiden painoa, mittaaminen mm. kepeillä, värisauvoilla
- lukumäärien laskeminen ja vertailu (enemmän-vähemmän-yhtä monta) esim. ympäristössä, peleissä, leikeissä
- yksi-yhteen-vastaavuus esim. leikkiin ja arjen askareisiin yhdistäen
- lukumäärän vertailu (kuinka paljon enemmän/vähemmän) peleillä ja leikeillä
- lukumäärien säilyvyys konkreettisella harjoituksilla
- numerosymbolit ja lukumäärä (0-10) esim. toiminnallisia harjoituksia ympäristössä
- lukujen hajottaminen esim. hajotuskoneet avulla, leikkien ja pelien avulla
- geometria ja mittaaminen, tutustutaan geometrisiin kuvioihin ympäristössä ja toiminnallisilla harjoituksilla, mittaamista esim. kepeillä, keholla, värisauvoilla
- ajanmääreet
- tieto- ja viestintäteknologian opetusohjelmien hyödyntäminen apuna eri matemaattisissa osa-alueissa

Ympäristökasvatus

- lasten toimintaa havainnoimalla, lasten aloitteisiin sekä mielenkiinnon kohteisiin tarttumalla syvennetään tietoa ja kiinnostusta luonnosta ilmiöineen
- esiopetuksen ympäristön hyödyntäminen turvallisuus huomioiden, tutustaan esikoulun lähiympäristön luontoon eri vuodenaikoina, käytetään luontoa ja luonnonmateriaaleja hyväksi eri oppimiskokonaisuuksissa (vrt. ympäristöohjelma)
- liikennekasvatus, liikkuminen omassa ympäristössä esim. tulevaan koulutiehen tutustuminen, liikennemerkkeihin tutustuminen, oman lähiympäristön ominaispiirteisiin tutustuminen

Teknologia

- tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään esim. luontoa kuvaamalla, tietoa etsimällä sekä erilaisia luontoon liittyviä ohjelmia hyväksikäyttämällä
- aikuinen tukee lapsen luovia, arjessa ja leikissä syntyviä teknologisia ratkaisuja ja niistä keskustellaan yhdessä
- tutustutaan ohjelmoinnin periaatteisiin leikinomaisesti ja pelillisesti

Kasvan ja kehityksen

Yleiset tavoitteet

- tutustutaan Lasten oikeuksien sopimukseen ja pohditaan, mitä se tarkoittaa omassa elinympäristössä
- lasten terveyttä, mielen hyvinvointia ja turvallista kasvuympäristöä edistetään kumppanuuden hengessä huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa (esim. neuvola, ruokapalvelut)

Liikunta

- käytetään päivittäisessä liikkumisessa monipuolisesti hyväksi ympäristöä sekä sisällä että ulkona ohjatusti ja lapsen omaehtoisen liikkumisen mahdollistaen päivittäisen liikkumisen suositukset huomioiden
- liikuntakasvatukseen kuuluu mm. hiihto, luistelu, eri palloilulajit, luova liikunta
- liikuntaa hyödynnetään eri oppimiskokonaisuuksia eheyttävästi
- liikunnan avulla harjoitellaan mm. hahmottamista, matemaattisia taitoja, kielellisiä taitoja, sosiaalisia taitoja, itsesääätelytaitoja, luontoon liittyviä asioita, kulttuuria, musiikkia
- oppimisympäristöjen laajentaminen yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa esim. esiopetusvuoden aikana osallistutaan paikallisesti tarjottuun uimaopetukseen

Ruokailu

- ruokailutilanteiden viihtyvyydestä huolehditaan mm. myönteistä vuorovaikutusta ja keskustelukulttuuria tukemalla
- lapsia ohjataan terveellisiin ruokailutottumuksiin esim. lautasmallin avulla
- tutustutaan eri makuihin yhdessä huomioiden lapsiryhmän erilaiset kulttuuritaustat

Kuluttajakasvatus

- lapsia ohjataan ekologisesti kestävään kehitykseen mm. kierrättämällä, energiansäästöä pohtimalla, huolehtimalla yhteisistä tavaroista, tutkimalla tuotteen elinkaarta
- pohditaan yhdessä median ja mainosten viestejä ikä- ja kehitystaso huomioiden

Hyvinvointi ja terveys

- tuetaan terveellisiä elämäntapoja esim. tutkimalla yhdessä riittävän levon, terveellisen ravinnon, liikunnan sekä hyvien ihmissuhteiden vaikutuksia hyvinvointiin
- ohjataan sosiaalisesti kestävään elämäntapaan mm. kaveruustaitoja, itsesääätelytaitoja ja ryhmäytymistä tukemalla
- lapsen myönteistä minäkuvaa ja oppimisen iloa tuetaan lisäen myönteistä palautetta ja kannustusta

Turvallisuus

- harjoitellaan itsestä huolehtimisen taitoja, omien rajojen suojaamista, turvallista käyttäytymistä netissä sekä sosiaalisia ja tunnetaitoja

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Maahanmuuttajataustainen lapsi voi olla Suomessa syntynyt tai myöhemmin tänne muuttanut. Esioppilaan kielitaitoa sekä identiteettiä ja itsetunnon kehittymistä tuetaan Lohjalla maahanmuuttajataustaisilla lapsilla monin eri tavoin. Tärkein tekijä on kielen käyttäminen arkisissa tilanteissa.

Huoltajien kanssa keskustellaan esiopetuksen yleisten tavoitteiden lisäksi lapsen äidinkielen taidosta. Nämä tiedot kirjataan oppimissuunnitelman liitteeksi Lohjalla käytettävään "suomen kielen tukeminen kaksi- tai monikielillä lapsilla" –lomakkeeseen. Lapsen esiopetussuunnitelmaan kirjataan suunnitelma suomen kielen oppimiselle. Kielitaidon edistymistä seurataan esimerkiksi Kettu-tehtävistä ja saduttamista apuna käyttäen.

Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kulttuurista, uskonnon merkityksestä perheessä sekä keskeisistä juhlapyhistä. Yhdessä pohditaan myös, miten perheen kulttuuria voidaan tuoda

esille esiopetuksessa (esimerkiksi huoltajan vierailut esiopetusryhmässä, erikielisten fraasien ja tervehdysten opettelu, eri kulttuurien juhlapyhien huomioiminen ja lapsen itsensä rohkaiseminen perheensä kulttuurista kertomiseen). Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen äidinkielen tukemisen merkityksestä identiteetin vahvistamisessa sekä kotona että mahdollisuuksien mukaan esiopetuksessa. Erillistä suomi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Suomen kielen tukeminen kaksi- tai monikielisellä lapsella –lomake ohjeistuksineen löytyy peda.net-sivustolta. Keskusteluissa huoltajien kanssa käytetään tarvittaessa tulkkia.

Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Esiopetuksessa tarkastellaan oppimisympäristöä suomea toisena kielenä puhuvien näkökulmasta esimerkiksi kuvatukea oppimisympäristöön lisäten. Oppimisympäristön muokkaamisessa hyödynnetään internetissä saatavilla olevaa tietoa monikulttuurisuudesta. Esiopetusryhmän henkilökunta toimii tietoisesti kielimallina monikielisille ja maahanmuuttajataustaisille lapsille. Esiopetuksessa laajennetaan lapsen sanavarastoa, erityisesti aikaa, paikkaa, määrää, suuntaa ja suhteita ilmaisevien käsitteiden tarkentaminen ja konkretisoiminen on tärkeää. Apuna opetuksessa on hyvä käyttää kuvia, asioita tai esineitä.

Opetusryhmät jaetaan pienempiin ryhmiin suomea toisena kielenä puhuvien tarpeet huomioiden, joissa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa kielitaito vahvistuu sosiaalisissa tilanteissa ja aikuisen ohjauksessa. Varhaiskasvatuksen opettaja huomioi, millaiset pedagogiset järjestelyt auttavat lasta osallistumaan ryhmän toimintaan sekä leikkiin. Esiopetusryhmissä on käytettävissä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki. Tarvittaessa suomea toisena kielenään puhuvalla lapsella on oppimisensa ja kehittymisensä tueksi myös moniammatillinen tuki samoin kuin suomea äidinkielenään puhuvilla lapsillakin. Maahanmuuttajataustaisia perheitä ohjataan tarvittaessa myös hyödyntämään Lohjan kaupungin muita palveluja äidinkielen kehittymisen tukemiseksi (esim. kirjasto). Maahanmuuttajataustaiset lapset osallistuvat pääsääntöisesti lähialueensa esiopetukseen.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja opiskeluhoolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain⁴⁶ mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistyminen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaananko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

46 Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatustulee järjestää yhteistyössä ⁴⁷huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntee säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso Opiskeluhuolto).

5.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatust- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea⁴⁸ hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

⁴⁷ Valtioneuvoston asetus (422/2012)

⁴⁸ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arvioissa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen ⁴⁹aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen ⁵⁰aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arvioissa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä ⁵¹lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

49 Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

50 Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

51 Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain⁵² mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi, yksilökohtainen opiskeluhoolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

⁵² Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

Ennen erityistä tukea⁵³ koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvon lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvon muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi⁵⁴.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen⁵⁵ antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea⁵⁶ koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Päätös tehdään hallintolain⁵⁷ mukaisesti. Erityisen tuen⁵⁸ päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla⁵⁹. Päätös⁶⁰ on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen⁶¹ päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvon perusteella ilmenee, että lapsen opetusta

53 Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

54 Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

55 Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

56 Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

57 Hallintolaki (434/2003)

58 Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

59 Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

60 Hallintolaki 45§ 1 mom. (434/2003)

61 Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea⁶² koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

⁶² Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS⁶³ tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa⁶⁴ säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden⁶⁵ piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen⁶⁶. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus⁶⁷ saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa

63 Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

64 Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

65 Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

66 Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

67 Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

perusopetuksen⁶⁸ vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta⁶⁹ muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta⁷⁰ opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemisestä esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erytisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla

68 Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

69 Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

70 Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

5.7. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Lohjalla tuen toteutumisen lähtökohtana ovat koko esiopetusryhmän ja jokaisen lapsen henkilökohtaiset vahvuudet ja tuen tarpeet. Tuki toteutetaan inklusion periaatteen mukaisesti lapsen luonnollisessa ympäristössä mahdollisimman lähellä kotia. Myös lapsen tuleva koulupolku huomioidaan esiopetuspaikkaa suunnitellessa. Lohjalla ei ole keskitettyjä tuen ryhmiä. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen jatkumon yhtenäisyyttä tuen näkökulmasta turvaa se, että Lohjalla täydentävä varhaiskasvatus järjestetään samoissa ryhmissä kuin lapsen esiopetus.

Vaikeuksia ennalta ehkäistään pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen ja pienryhmätoiminta sekä selkeä päiväjärjestys ryhmien arjessa tukevat tuen yksilöllisempää toteuttamista. Olennaista on henkilöstön ajattelussa inklusiivisen esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen arvojen toteuttaminen ja lasten osallisuuden varmistaminen. Inklusion onnistuminen edellyttää, että ryhmien henkilökunta ja huoltajat saavat konsultaatiota ja tukea varhaiskasvatuksen erityisopettajalta (VEO) ja tarpeen mukaan myös opiskeluhoillon henkilöstöltä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työ on laaja-alaista ja kohdennetaan alueellisesti. Jokaisella yksiköllä on nimetty erityisopettaja. Yhden varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ kohdentuu vain maahanmuuttajataustaisten lasten tukemiseen. Ryhmään haetaan tarvittaessa lisäresurssia tuen toteutumiseksi lasten tarpeiden pohjalta tai pohditaan ryhmäkokojen pienentämiseen liittyviä ratkaisuja. Tuen toteuttaminen edellyttää koko ryhmien henkilöstön sitoutumista suunniteltujen tukitoimien toteuttamiseen.

Mahdollisen hoidollisen tuen tarpeen ilmetessä yhteistyö huoltajien kanssa korostuu ja hoitoon, hoivaan ja avustamiseen sekä terveydenhoidollisten tarpeiden vastaamiseen osaaminen tulee olla koko ryhmän henkilöstöllä. Varhaiskasvatusyksikön johtajalla on vastuu huolehtia lääkehoidon osaamisesta ja kouluttautumisesta. Lääkehoito kirjataan lapsen sairauden hoitosuunnitelmaan tai lapsen diabeteksen hoitosuunnitelmaan. Lapsen tukemisessa keskeisenä työvälineenä hoidollisuuden osalta saattaa olla seurantavihko esim. ruokailut, insuliini yms.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat ryhmissä havainnoiden, samanaikaisopettaen, pienryhmiä toteuttaen tai yksilöopetusta antaen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tuen suunnittelussa, arvioinnissa ja toteutuksessa kaikilla tuen tasoilla ja vastaa monialaisen yhteistyön toteuttamisesta yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Havainnointi ja tilanteen havaintojen purku sekä ohjaus ryhmän henkilöstön että huoltajan kanssa ovat keskeisiä työmenetelmiä kehityksen edistymisen ja oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyn sekä varhaisen tuen näkökulmasta. Lisäksi Lohjalla perusopetuksen erityisopettajat tekevät yhteistyötä jokaisen esiopetusryhmän kanssa sovituksi.

Ryhmien toimintatapoja ja pedagogiikka kehitettäessä kiinnitetään tuen toteuttamisessa erityistä huomiota vuorovaikutukseen ja oppimisympäristöihin. Aikuisten ja lasten sekä lasten keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön tukeminen nähdään tärkeänä oppimista hyödyntävänä tekijänä.

Työtapojen valinnoilla turvataan jokaiselle lapselle osallisuuden kokemuksia esim. yksilöllinen tuen tarpeisiin pohjautuva kuvatuki. Oppimisympäristöön tulee kiinnittää erityistä huomiota ja varsinkin psyykkisen oppimisympäristön luomiseen tulee panostaa. Välittämisen kulttuuri ja myönteinen ilmapiiri osaltaan edistävät lapsen kasvua ja kehitystä ja tukevat oppimisvalmiuksia esiopetusyhteisössä. Oppimisen valmiuksia, myönteistä minäkuvaa ja lapsen käsitystä itsestään oppijana tulee erityisesti vahvistaa. Tekemisen ilon ilmapiiri ja sen heijastuma lapsen kasvoilla tulee olla jokaisen esiopetusryhmän työskentelyn tavoite.

Tuen tarpeen arviointi toteutuu yhdessä huoltajien kanssa koottavassa verkostossa. Laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat suunnittelevat yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajien kanssa mitä monialaisia toimijoita tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi edellyttää kaikilla tuen tasoilla. Tässä hyödynnetään lapsen arjessa jo olemassa olevia yhteistyötahoja esimerkiksi kuntouttavia terapeutteja tai lapsen asiassa tuttua terveydenhoitajaa. Arviointi kirjataan alla kuvatusti tuen tasojen kokonaisuuksissa.

Päätettäessä tehostetusta ja erityisestä tuesta tulee mukana päätösprosessissa olla opiskeluhuollon henkilöstöä ja tämän toteutumisesta vastuu on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Erityisen tuen osalta tulee tehdä lapsen sekä huoltajien kuuleminen pohjautuen Hallintolakiin. Viranhaltijapäätöksen erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatusjohtaja ja päätöksen pidentäystä oppivelvollisuudesta perusopetusjohtaja. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen viranhaltijapäätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatusjohtaja. Valmistelut ja vastuu kuulemisten toteuttamisesta esiopetuksen ja täydentävän varhaiskasvatuksen osalta on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla.

Lohjalla on ohjeistettu tiedon siirron menetelmät siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen sekä kuvattu lasten siirtymävaihe / tiedonsiirto esiopetuksesta alkuopetukseen vastuuhenkilöineen. Tuen ja oppimispolun ratkaisuja suunnitellaan riittävän ajoissa monialaisessa yhteistyössä yhdessä huoltajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa lapsen edun mukaisesti. Perusopetuksen aloittamista erityisen tuen opetusjärjestelynä alueellisissa pienryhmissä tai kaupungin yhteisissä luokissa prosessissa ja arvioinnissa on aina mukana varhaiskasvatuksen erityisopettajan lisäksi perusopetuksen konsultoiva erityisopettaja. Mikäli lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin, tulee rehtorin tehdä hallintopäätös perusopetuksen aloittamisen myöhentämisestä asiantuntijalausuntoon pohjautuen.

Tuen sujuvan jatkumon varmistamiseksi varhaiskasvatuksen sisällä sekä siirryttäessä esiopetukseen on lähettävän tahon varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla kutsua koolle siirtopalaveri tarvittavan tiedon siirtämiseksi. Siirtopalaverissa on mukana huoltajat sekä lähettävän ja vastaanottavan tahon edustaja/-t. Huoltajien kanssa pohditaan muut mahdollisesti tarvittavat osallistujat.

Wilmaan laaditut pedagogiset asiakirjat siirtyvät esiopetuksesta perusopetukseen. Yksityiset palveluntuottajat siirtävät vastaavasti pedagogiset asiakirjat paperisena kopiona. Mahdollisten asiantuntijalausuntojen siirtyminen sovitaan yhteistyössä huoltajien kanssa ja siirtyvät asiantuntijalausunnot siirtyvät huoltajien luvalla (lupa kirjattuna allekirjoitettavaan siirtolomakkeeseen). Tavoitteena on huolehtia suunnitelmallisesta tuen jatkuvuudesta perusopetukseen yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatusyksiköiden johtajien tehtävänä on huolehtia riittävä osaaminen henkilöstön osalta tuen toteuttamiseksi sekä johtaa resurssointiin / ryhmäkoon pienentämiseen ja tukitoimiin sekä apuvälineisiin liittyvien ratkaisujen etenemisestä hallintopäätökseksi sekä käytäntöön. Tässä tehtävässä varhaiskasvatusyksikön johtajalla on tukena laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja työparina sekä työn tukena varhaiskasvatuksen erityisasiantuntija hallinnossa.

Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Esiopetuksessa tuetaan lasten ja perheiden hyvinvointia ennaltaehkäisevästi tekemällä tiiviisti yhteistyötä huoltajien kanssa. Henkilöstön sekä lasten huoltajien välinen luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on pohjana hyvälle yhteistyölle. Yhteistyössä eri äidinkieltä puhuvien huoltajien kanssa käytetään tulkkipalvelua.

Yhteistyön lähtökohtana ovat aina lasten tarpeet ja lapsen kehityksen tukeminen. Varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen ja puheeksiotto edellyttää henkilöstöltä aktiivista ja luottamuksellista dialogia lapsen ja huoltajien kanssa. Esiopetuksen oppimissuunnitelman laatimisessa edellytetään jokaisen keskustelun aloituksessa yhteistä pohdintaa perheen kuulumisista arjen sujuvuuden osalta. Esiopetuksen henkilöstöllä on vastuu luottamuksellisen ja perhettä kunnioittavan yhteistyön luomisesta ja ylläpitämisestä. Periaatteena on, että huoltajat saavat riittävästi tietoa lapsensa esiopetuksesta ja heillä on todellisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Lapsen tarpeenmukaisen tuen arvioinnissa ja sopimisessa oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin oikea-aikaisen tuen järjestämiseksi hyödynnetään verkoston monialaista asiantuntemusta. Monialaisen yhteistyön ja verkoston tarve arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Keskeinen ja ensimmäinen monialaisen tuen tarjoaja on varhaiskasvatuksen erityisopettaja arjen yhteistyön toimijana lapsen, huoltajan sekä henkilöstön tukena. Tuen sopivuutta arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja muiden verkostossa toimivien asiantuntijoiden kanssa.

Lohjalla tehdään monialaista yhteistyötä neuvolapalveluiden kanssa ikäkausitarkastusten yhteydessä. Tällöin varhaiskasvatuksessa yhteistyössä huoltajien kanssa laaditussa yhteistyöomakkeessa kirjataan näkyväksi esille nousseet tuen tarpeet ja mahdolliset suositukset esim. puheterapeutin arvioinnin tarpeesta. Varhaiskasvatuksella on mahdollisuus yhteistyössä huoltajan kanssa edistää lapsen tarpeiden selvittelyä toimimalla yhteistyön aloitteen tekijänä neuvola yhteistyössä Perhekeskuksen (Hyvinvointialue) Lasten ja nuorten tutkimus- ja kuntoutustyöryhmään (LATUKU). Työryhmän tehtävänä on tutkia lasten kehitykseen liittyviä haasteita ja suosituksia tukitoimista. Tavallisimpia käsiteltäviä asioita ovat erilaiset puheen ja liikunnallisen kehityksen viiveet, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyvät ongelmat sekä muut oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat.

Yleinen tuki

Oppimisen ja kasvun tukeminen on lasten hyvinvointia lisäävää toimintaa, jonka suunnittelu ja toteuttaminen edellyttävät koko yhteisön suunnitelmallista yhteistyötä. Tukea voidaan toteuttaa erilaisin joustavin pedagogisin ratkaisuin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan panosta voidaan käyttää yleisen tuen muotojen kehittämisessä lasten tarpeet huomioiden. Esiopetuksen aloitusvaiheessa jokaiselle lapselle laaditaan Lohjalla yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, joka on lapsen esiopetusta ja tukitoimien järjestämistä ohjaava pedagoginen asiakirja.

Lapsen havainnointi ja lapsen valmiuksiin tutustuminen sekä tiedonsiirrossa saadut tiedot ne (huoltajalta, varhaiskasvatuksesta, lastenneuvolasta) toimivat tuen järjestämisen suunnittelun ja toteuttamisen pohjana. Painopiste esiopetuksen laadun kehittämisessä on yleisen tuen muotojen kehittämisessä. Yhteisöllinen toimintakulttuuri, joustavat toiminnan rakenteet ja aikuisten välinen yhteistyö mahdollistavat joustavien pedagogisten ratkaisujen suunnittelun ja toteuttamisen. Johtajan tuki on edellytys koko yhteisön pedagogiselle hyvinvoinnille.

Yleisen tuen käytännön järjestäminen:

- yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille tarpeen mukaan
- aloitetaan heti, kun havaitaan lapsella tuen tarvetta yhteistyössä huoltajien kanssa
- tuen aloittamisessa, tuentarpeen intensiteetissä ja keston arvioinnissa yhteistyössä mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- yleinen tuki toteutetaan lapsen ryhmässä yksilölliset tarpeet huomioiden
- ryhmässä mietitään, miten lapsen tarpeisiin vastataan niin, että hän saa osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia yhteisessä toiminnassa
- pienryhmätoiminta tai muu esiopetusryhmän pedagogisesti tarkoituksenmukainen ryhmittely (eriyttäminen)
- lapsen konkreettista oppimista edistävät työvälineet
- tuki kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan näkyväksi ja arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana yhteistyössä huoltajan kanssa sovitulla tavalla

Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken:

- vastuu tuen kirjaamisesta lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan varhaiskasvatuksen opettajalla
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultatiivinen tuki ja työmenetelmänä havainnoinnin keinona samanaikaisopetus, pienryhmä tai yksilöopetus

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa:

- lapsen kanssa yhdessä pohditaan mikä häntä auttaa tai millaista tukea hän kokee tarvitsevänsä
- huoltajan kanssa aktiivista yhteistä pohdintaa arjen sujuvuuden sekä toimintaa tukevien menetelmien suhteen

Tehostettu tuki

Tehostetun tuen tavoitteena on olemassa olevien opetuksellisten, kasvatuksellisten ja opiskeluhuollollisten tukimuotojen varhainen ja suunnitelmallinen käyttö. Tehostetun tuen avulla tuetaan oppimista ja kasvua sekä ehkäistään lapsen oppimiseen, kehitykseen tai sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvien ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista. Tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään lapsen kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Lapsen kasvua ja oppimista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa vastaamaan lapsen tuen tarvetta.

Tehostettu tuki aloitetaan jo esiopetuksen alkaessa, mikäli lapsi on ollut tuen piirissä varhaiskasvatuksessa ja tuen tarve pedagogiseen arvioon perustuen jatkuu. Lapsen ja huoltajan näkemys toimivista tukimuodoista otetaan huomioon.

Tehostetun tuen käytännön järjestäminen

- tehostetun tuen aikana tukimuotojen käyttöä tehostetaan lisäämällä tuen intensiteettiä, tehostamalla yhteistyötä huoltajien kanssa, vaihtamalla opetusmenetelmiä, muokkaamalla oppimisympäristöä, tehostamalla edistymisen seurantaa sekä mahdollisesti pienentämällä ryhmän kokoa (kaksipaikkalaisuus) tai kohdentamalla avustajaresursseja
- yhteistyön merkitys varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa korostuu tehostetun tuen aikana
- monialaista yhteistyötä lapsen yleisen hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan tehden yhteistyötä muiden lapsen kuntoutukseen osallistuvien tahojen kanssa
- yhteistyö huoltajien ja lapsen kanssa on ensisijaisen tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteutuksen kannalta
- tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa pedagogisen arvioinnin pohjalta

Pedagogisen arvion laadintaan liittyvät käytänteet

- pedagoginen arvio laaditaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ohjeiden mukaisesti Wilman lomakkeelle
- tarvittaessa pedagogisen arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita (esimerkiksi lasta kuntouttavat ja tutkivat tahot)
- pedagoginen arvio sisältää kuvauksen lapsen kasvun ja oppimisen tilanteesta kokonaisuutena huomioiden lapsen vahvuudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arviossa kiinnitetään huomiota oppimisympäristöön lapsen oppimisen ja kasvun mahdollistajana
- laatimisessa hyödynnetään huoltajan luvalla lapselle mahdollisesti laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja varhaiskasvatuksessa toimiviksi koettuja tukimuotoja
- tuen toteuttaminen ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai asiantuntijalausuntoja

Toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä

- opettajan työkaluna arvioinnissa käytetään tukena ”työkalupakki-lomakkeistoa”
- pedagogisen arvion käsittelyn yhteydessä sovitaan mahdollisen tehostetun tuen alkamisesta, suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista

- käsittely yhteistyössä opiskeluhuollon henkilöstön kanssa
- tuen jatkumon näkökulmasta esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen tehdään hallintopäätösmenttelyllä päätös tehostetusta tuesta (Varhaiskasvatustilaki 15 e § Päätös tuesta ja tukipalveluista)

Oppimissuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet

- tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyönä
- tuen sopivuutta arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja muiden verkostossa toimivien asiantuntijoiden kanssa
- tehostetun tuen oppimissuunnitelma arvioidaan laatimisen jälkeen tuen toteuttamisen osalta vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana
- kirjauksissa tulee näkyä se, miten yhdessä sovittu menetelmä näkyy konkreettisesti juuri tämän lapsen arjessa

Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- pedagogisen arvion käsittelyn jälkeen lapselle annettava tehostettu tuki kirjataan lapselle laadittavaan lapsen esiopetuksen tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan
- suunnitelman laatimiseen ja seurannan aikatauluttamiseen voivat varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja huoltajien lisäksi osallistua mm. lasta tutkivat ja kuntouttavat tahot (esim. terapeutit)
- tarvittavia, lapsen tarpeista lähteviä yhteistyötahoja konsultoidaan ja heiltä saatuja ajatuksia sisällytetään lapsen arkeen
- suunnitelmaan tulee kirjata myös mahdollinen tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestäminen

Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä

- oppimissuunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle varhaiskasvatuksessa laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa (Wilmassa) yhteistyössä huoltajan kanssa
- oppimissuunnitelmaan kirjataan huoltajien kanssa yhdessä asetetut tavoitteet ja toimenpiteet sekä sovitaan seurannasta
- tehostetun tuen oppimissuunnitelma arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana yhteistyössä huoltajan kanssa sovitulla tavalla
- lapsen osallisuudesta asiakirjojen laadinnassa huolehditaan
- tuen toteuttaminen edellyttää tiivistä, suunnitelmallista yhteistyötä huoltajien kanssa

Erityinen tuki

Erityisen tuen käytännön järjestäminen

- erityistä tukea annetaan lapsille, jotka tarvitsevat vahvaa monialaista tukea
- tuki toteutetaan pääsääntöisesti lapsen omassa esiopetusryhmässä inklusion periaattein
- toiminnan peruslähtökohtana on varmistaa, että jokainen lapsi yksilölliset tarpeet huomioiden saa kokea onnistumista, osallisuutta sekä ryhmään kuulumisen tunnetta
- erityisessä tuessa painottuvat pedagogiset työtavat, arjen kuntouttava merkitys sekä monialainen tiivis yhteistyö
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli korostuu erityisen tuen suunnittelussa ja aikana (konsultaatiotuki, osa-aikainen erityisopetus, monialainen yhteistyö ja vahva yhteistyö huoltajien kanssa)
- rakenteellisten tukien tarpeellisuus korostuu esimerkiksi avustajaresurssin tarpeellisuus
- tuki edellyttää monialaista yhteistyötä

Pedagogisen selvityksen laadintaan liittyvät käytänteet

- ennen erityisen tuen päätöstä laaditaan pedagoginen selvitys, joka on moniammatillisena yhteistyönä laadittu selvitys lapsen kokonaistilanteesta ja lapsen saamasta aiemmasta tuesta ja tuen tarpeesta sekä opetusjärjestelyistä jatkossa
- erityisen tuen tarve arvioidaan yhteistyössä huoltajien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa moniammatillisesti opiskeluhuollon henkilöstön ja mahdollisesti lisäksi lapsen asiassa olevan muun monialaisen verkoston yhteistyössä
- tarvittaessa hankitaan ja usein jo onkin olemassa olevia muita asiantuntijalausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys erityisen tuen selvityksen liitteeksi
- Lohjalla pedagoginen selvitys toimii lisäksi lapsen aloittaessa perusopetuksen opetuksen järjestelyihin pohjautuvana hakemuksena alueellisiin pienryhmiin / kaupungin yhteisille luokille

Lapsen ja huoltajan kuuleminen sekä erityisen tuen päätöksen tekeminen

- pedagogisen selvityksen pohjalta tehdään kirjallinen erityisen tuen päätös, johon liitetään valitusosoite
- esiopetuksen erityisen tuen päätöksen tekee varhaiskasvatusjohtaja
- ennen viranhaltijapäätöksen tekemistä tulee Hallintolakiin pohjautuva kuuleminen lapselle ja huoltajille, vastuu kuulemisen toteuttamisesta on lapsen asiaa hoitavalla nimetyllä varhaiskasvatuksen erityisopettajalla
- esiopetuksen aikana voidaan tehdä erityisen tuen päätös pedagogisen selvityksen pohjalta, mikäli tehostettu tuki ei riitä lapselle
- pidennettyyn oppivelvollisuuteen oikeutettujen lasten erityisen tuen päätös tehdään samanaikaisesti pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen kanssa
- päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisestä tuesta tekee perusopetusjohtaja
- Erityisen tuen päätöksen tarpeellisuus tarkistetaan ainakin 2. vuosiluokan kevätlukukaudella tai lapsen tuen tarpeen muuttuessa tarvittaessa aiemmin. Lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys, josta selviää erityisen tuen tarpeellisuus. Mikäli tarpeen todetaan jatkuvan, oppilaalle tehdään uusi erityisen tuen päätös. Tuen järjestämisen lopettamisesta tehdään hallintopäätös, jos oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea vaan siirtyy tehostetun tuen piiriin.
- Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman pedagogista selvitystä, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että sairauden, vamman, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi lapsen esiopetusta ei kasvun, kehityksen ja oppimisen toteutumiseksi voida muutoin antaa. Tällöin hakemuksena toimii erillinen huoltajien allekirjoittama hakemuslomake ja liitteenä asiantuntijalausunto.
- Lapsen siirtyessä perusopetukseen alkuperäinen viranhaltijapäätös siirtyy mukana kouluun. Toiseen kuntaan muuttaessa alkuperäinen viranhaltijapäätös arkistoidaan Lohjan arkistointisääntöjen mukaisesti ja toiseen kuntaan lähetetään kopio.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset

- lapsen esiopetuksen pituus, sen ajoittuminen ja opetusjärjestelyt suunnitellaan yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaisesti
- esiopetus voi kestää pääsääntöisesti enintään kaksi (2) vuotta
- On tärkeää, että huoltajille selvitetään erilaiset tavat, joiden mukaan pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan opetus voidaan järjestää. Pidennetyn oppivelvollisuuden menettelytapojen huoltajien tiedottaminen ja opastaminen menettelytapojen osalta oikea-aikaisesti on varhaiskasvatuksen erityisopettajien vastuulla. Huoltajien tulee tietää ja ymmärtää pidennetyn oppivelvollisuuden toteutumisen erilaiset menettelytavat ja niiden merkitys / vaikutus heidän lapsensa oppimispolkuun.
- opiskelun järjestämisestä neuvotellaan yksilöllisesti lapsen tarpeet huomioiden huoltajien, opetuksen järjestäjän ja erityisopetuksen edustajan, muiden kuntoutukseen osallistuneiden asiantuntijoiden sekä hoitoon osallistuneen varhaiskasvatuksen / esiopetuksen henkilöstön kanssa
- Pidennetyn oppivelvollisuuden päätös pyritään tekemään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Kun päätös tehdään 5-vuotiaana, merkitään päätökseen, että pidennetty oppivelvollisuus alkaa 1.8. sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi

(6) vuotta. Jos huoltaja päättää, että lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa 5-vuotiaana, annetaan lapselle heti erityistä tukea, ja hänelle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Erityisen tuen päätöksen oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen tekee varhaiskasvatusjohtaja huoltajien hakemuksen perusteella.

- oppivelvollisuuteen kuuluva esiopetus voidaan järjestää myös varhaiskasvatuksen ryhmässä esiopetusryhmän sijaan lapsen edun niin vaatiessa
- jos monialaisessa yhteistyössä katsotaan, että lapsi hyötyy pidennetyn oppivelvollisuuteen pohjautuen perusopetuksen aloittamisesta vuotta säädettyä myöhemmin, tekee päätöksen poikkeuksellisesta perusopetuksen aloittamisesta lapsen koulun rehtori
- pidennetyn oppivelvollisuuden asioissa aina mukana vahva monialainen yhteistyö ja päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto, josta tulisi käydä ilmi asiantuntijan näkemys vammaisuuden asteesta
- pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvan lapsen tuen järjestämiseksi yhteistyö varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen välillä on välttämätöntä
- yhteistyön muotoja ovat siirtopalaverit, siirtymiseen liittyvät tutustumiset ja mahdolliset harjoittelujaksot sekä mahdollinen muu yhteistyö perusopetuksen erityisopetuksen kanssa
- yhteistyötä tehdään tarvittaessa vammaispalveluiden sekä lasta tutkivan ja / tai kuntouttavan tahon kanssa

HOJKS

- erityisen tuen toteuttamisesta laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa monialaisesti henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, jossa tulee ilmetä erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen
- päävastuu HOJKSin laadinnasta ja arvioinnista on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa yhteistyössä
- HOJKS tulee arvioida laatimisen jälkeen vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana

Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Osa-aikaisen erityisopetuksen painopisteet suunnitellaan yhteistyössä lapsen huoltajien ja muiden mahdollisten lapsen oppimista, kehitystä ja kasvua tukevien tahojen kanssa lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman tai HOJKSin yhteyteen. Osa-aikaista erityisopetusta esiopetuksessa antaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja kaikilla tuen tasoilla. Erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaan erityisopetukseen HOJKSissa määritellyllä tavalla. Erityisen tuen aikana käytettävissä ovat erityisopetuksen lisäksi myös kaikki muut esiopetuksen tukimuodot. Opetus voi toteutua samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Perusopetuksen erityisopettajan konsultaatiosta esiopetukseen sovitaan ryhmä- ja tapauskohtaisesti varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyössä.

Esiopetuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä. Lisäresurssi mahdollistaa tuen toteuttamista yksilöllisesti erityisavustajan toteuttamana tai erityisavustaja voi auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja antaa yksilöllistä opetusta lapselle tai pienryhmälle. Oleellista on, että varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisavustaja muun henkilöstön kanssa yhdessä suunnittelevat lapsen kasvun ja kehityksen tuen ja toteuttamisen yksittäisen lapsen ja koko esiopetusryhmän osalta. Tähän he saavat tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuen.

Ryhmien henkilöstön pitää huolehtia siitä, että kaikki lapset erilaisine kommunikaatiokykyineen tulevat kuulluiksi ja ymmärretyiksi sekä pääsevät vuorovaikutukseen muiden lasten ja aikuisten kanssa. Tulkitsemispalveluilla tarkoitetaan viittomakielellä tai puhetta tukevilla ja korvaavilla kommunikaatiomenetelmillä tapahtuvaa tulkitsemistä.

Tulkitsemis- ja avustajapalveluita harkittaessa arvioidaan lapsen tuen tarpeen määrää ja laatua. Tulkitsemis- ja avustajapalvelut kohdennetaan ryhmäkohtaisesti lapsen / lasten tuen tarpeiden perusteella. Päätökset tulkitsemis- ja avustajapalveluiden kohdentamisesta tehdään arvioiden ja selvitysten pohjalta tuen aloittamisen / tarkistamisen yhteydessä. Tuen tarpeen määrää ja laatua

arvioitaessa hyödynnetään huoltajien antamia tietoja sekä mahdollisia asiantuntijalausuntoja lapsen tuen tarpeesta ja huomioidaan muu lapsen saama tuki.

Lapsella on apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Esiopetuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee esiopetukseen osallistumiseensa. Tällaisia voi olla esimerkiksi esteettömyys huomioiden liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai kommunikoinnin tueksi tarvittavia apuvälineitä.

6. Opiskeluhoolto

Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesti opiskeluhoillon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoillon tavoitteista sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa määrätyn opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelman laatimisesta.

Näissä perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhoolto. Mitä jäljempänä todetaan hyvinvointialueesta, koskee myös Helsingin kaupunkia.

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus.

Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ennalta ehkäisevää ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolto esiopetuksessa. Se on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi lapsilla on oikeus opiskeluhoitopalveluihin, joita ovat ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Opiskeluhoitopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma

LOHJALLA

Opiskeluhoillon lähtökohtana on lapsi. Opiskeluhoillon toiminnassa tulee huomioida lapsen ikä ja edellytykset. Opiskeluhoitopalvelut suunnitellaan yhteisölle, yksilölle ja keskinäiselle yhteistyölle, jota kehitetään esiopetuksessa esiopetuksen keskinäisessä alueellisessa ja kuntatasoisessa yhteistyössä. Esiopetuksen vastuulla on huoltajan tiedottaminen ja ohjaaminen opiskeluhoillon palveluihin. Periaatteena on, että huoltajat saavat riittävästi tietoa lapsensa esiopetuksesta ja heillä on todellisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ja heitä kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen toteuttamisessa ja kehittämisessä. Oppilashuollosta luodaan jatkumo esiopetuksesta perusopetukseen. Lohjalla on laadittuna esi- ja perusopetuksen kuntatasoinen opiskeluhoiltosuunnitelma (Lasten, nuorten ja perheiden lautakunta 1.6.2023 § 87). Opiskeluhoiltosuunnitelma korvaa 1.8.2023 alkaen aiemmat yksikkökohtaiset suunnitelmat.

Lohjalla on laadittu "Turvallisen ja hyvinvoivan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käsikirja", jonka käyttöönotto on elokuussa 2023. Käsikirja toimii opiskeluhoiltosuunnitelman ja opetussuunnitelmien liitteenä. Se sisältää kaksi toisiaan tukevaa suunnitelmaosuutta - tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä kiusaamisen vastaisen työn suunnitelman. Turvallisuuden ja hyvinvoinnin luomisessa painopiste on vahvasti ehkäisevässä työssä, joka kuuluu kaikkien yksiköiden pedagogiseen arkeen. Pedagogista arkea suunniteltaessa keskeinen arvo on lapsen edun ensisijaisuus. Toimipaikka voi toiminnallaan vaikuttaa siihen, että moninaisuus tunnustetaan ja huomioidaan myönteisesti. Suunnitelman tavoitteena on varmistaa, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä tehdään järjestelmällisesti varhaiskasvatuksen arjessa. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on työkalu varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämiseen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa tarkastellaan ja kehitetään varhaiskasvatuksessa työskentelevien aikuisten toimintatapoja. Lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen. Tasa-

arvotyö ja yhdenvertaisuuden edistäminen on vaikuttavaa hyvinvointityötä, joka on tärkeä osa kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan vastaista työtä.

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen järjestämiseen⁷¹. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatustieteellisen järjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatustieteelliseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa⁷².

⁷¹ Perusopetuslaki 7 § (628/1998)

⁷² Valtioneuvoston asetus (422/2012) 3 § ja 10 §